

Værdiskabelse i kunst og kulturliv

Temanummer: Værdiskabelse i kunst og kulturliv

Hvad er tingen værd, undtagen hvad den regnes for?

– William Shakespeare, *Troilus og Cressida*, II. Akt, scene 2

De fleste i dag kan nok blive enige om, at kunst og kulturliv har betydning og værdi. For den enkelte, for fællesskabet, for demokratiet eller sammenhængskraften. Man kan have diskussioner om, præcis hvor kreativitet og skabende impulser befinder sig i et teoretisk behovshierarki. Men mange deler den opfattelse, at kunst og kultur er en vigtig og måske ligefrem nødvendig del af et dynamisk samfund, og man kan godt tillade sig at antage, at flertallet finder, eller på et tidspunkt har oplevet, en glæde eller tilfredsstillelse ved at se en velturneret film i biografen, læse en bog af en yndlingsforfatter eller lytte til musik, for ikke at tale om glæden ved selv at være kreativt engageret – måske med inspiration i det, forbillederne har skabt.

Hvad taler vi om, når vi siger kunst og kulturliv?

At tale om kunst og kulturliv uden i det mindste at forsøge at præcisere begreberne, ville kunne efterlade læsere lettere desorienteret. For hvad mener vi egentlig med disse ord, der i daglig tale betegner så mange forskellige forhold?

I nærværende temanummer læner vi os op mod Kulturministeriets brede kulturpolitiske forståelse af kunst og kulturliv, som blandt andet inkluderer kulturarv, medier, biblioteker og litteratur, scene og musik, visuel kunst og design. Vi tænker imidlertid ikke idræt, fritid eller reklamebureauer med. Strenge definitioner egner sig ikke i så åbent og vidt forgrenet et felt, men lad os alligevel understrege, at vi i dette tidsskriftnummer især sigter til 'den skabende kunst og kultur'; det vil sige den del af kulturlivet, hvis udøvere skaber kunst eller arbejder med rammerne for skabelse og visning af kunst.

I nærværende temanummer læner vi os op mod Kulturministeriets brede kulturpolitiske forståelse af kunst og kulturliv, som blandt andet inkluderer kulturarv, medier, biblioteker og litteratur, scene og musik, visuel kunst og design.

MIKKEL BOGH

professor i kunsthistorie,
leder af PASS - Center for
Practice-based Art Studies,
Institut for Kunst- og
Kulturvidenskab,
Københavns Universitet,
mibo@hum.ku.dk

MAJA EJRNÆS

Programleder, Dronning
Marys Center, Københavns
Universitet,
mde@samf.ku.dk

Vi sigter også til den aktive brug af, og deltagelse i, kulturliv og dermed til de fællesskaber, der opstår i forbindelse med kunst og kulturliv. I denne sammenhæng sætter vi fokus på kulturlivet, som udspiller sig i eller på kanten af 'scener' og institutioner, men også i organisationer, på arbejdspladser, i skolerne og på gaden.

Kunst udgør en specialiseret del af den skabende kultur og er en kategori i stadig forandring. Kunstens institutioner i moderne samfund forsøger – med større eller mindre hast – at tilpasse sig til at kunne rumme det, der ikke var kunst i går, men som er det i dag. Og det er også sådan vi tænker på kunst her i nummeret. Både som det, der viderefører og nuancerer værdier, og det, som vender op og ned på værdier, og som, knapt synligt eller hørbart, endnu leder efter et sted at være.

Hvori ligger værdiskabelsen?

I foråret 2023 landede den nye kulturpolitiske redegørelse, som skulle gøre status for det danske kulturliv mere end 25 år efter den seneste redegørelse fra 1997 (Kulturministeriets departement, 2023). Her var det konklusionen om, at kulturelle erhverv har en væsentlig betydning for dansk økonomi, som skabte kulturpolitisk opmærksomhed. Redegørelsen er blevet modtaget som et værdsat bidrag til debatten om værdiskabelse i kunst og kulturliv, men begrænses til at være en kvantitativ måling af forbrug og produktion med samfundsøkonomien for øje. Tilsvarende finder vi målinger inden for de forskellige kulturbrancher, som signalerer positiv vækst; herunder en opgørelse fra 2017, som viste et årligt besøgstal på omkring 17 millioner gæster på de danske museer, sammenlignet med et besøgstal på to millioner i 1950 (Marker og Rasmussen, 2019).

Statistik og tal kan være solide holdepunkter i et broget kulturpolitisk landskab. Udover at pege på den økonomiske værdiskabelse, kan de blandt andet gøre os opmærksomme på vigtige tendenser, som f.eks. at danskere har et relativt højt kulturforbrug, men at fordelingen er skæv, når vi ser på tværs af geografi, uddannelsesbaggrund og indkomstniveau (Kulturministeriets departement, 2023; Tænketanken Mandag Morgen og Altingets Kulturpolitisk Netværk, 2019: 3). Statistikken kan også pege på nogle tilsyneladende paradokser i borgernes holdninger til og engagement i kunst- og kulturliv. I 2019 udkom f.eks. en rapport fra Tænketanken Mandag Morgen og Altingets kulturpolitiske netværk, som tog afsæt i et modsætningsforhold mellem danskeres høje kulturforbrug på den ene side og en udbredt holdning til, at kulturinstitutioner skal have færre offentlige midler på den anden side. Analysen viste, at 55 pct. af befolkningen alligevel er enige i, at et stærkt kulturliv er en del af det grundlag, samfundet er bygget på, og at det derfor er nødvendigt med offentlig medfinansiering af kunst og kulturliv. Analysen pegede desuden på

nogle af de kvaliteter, som danskere ser i kunst og kulturliv; herunder underholdningsværdi, understøttelse af børns læring og kreativitet, muligheden for at udvide horisonter samt en øget fællesskabelse i samfundet (Tænketanken Mandag Morgen og Altingets kulturpolitiske netværk, 2019). De kvantitative analyser kan således hjælpe os med skabe overblik, opdage sammenhænge og pege på, hvor vi skal kigge hen efter værdiskabelse, men de giver os ikke nogen dybdegående eller nuanceret forståelse af feltet.

I den internationale litteratur finder vi en bred palet af både kvantitative og kvalitative tilgange til at evaluere værdiskabelse i kunst og kulturliv; herunder marketings- og forbrugeranalyser, biometriske studier og longitudinelle studier, som undersøger værdiskabelse over tid (Crossick og Kaszynska, 2016: 120-50; Carnwath og Brown, 2014). Der skelnes ofte mellem en intrinsisk værdi – ”kunstens egenverdi” eller den individuelle værdiskabelse – og en mere instrumentel værdiskabelse med fokus på den samfundsmæssige *impact* og på, hvordan kunst og kulturliv bidrager til at opnå andre mål (Carnwath and Brown, 2014: 2-3, 9).

I en dansk kontekst har arven fra den modernistiske idé om kunstens autonomi lagt grunden til en vis berøringsangst i kunstverdenen for at tale om kunstens instrumentelle værdiskabelse. ”Art is art. Everything else is everything else”, som den amerikanske maler Ad Reinhardt sagde engang i 1950’erne. I tråd hermed har man insisteret på, at kunsten skal være fri og ikke spændes for nogen(s) vogn. Det er ikke en opfattelse, vi går i rette med. Men vi ser nu et skifte, ikke væk fra forestillingen om kunst som et særligt område med egne former, regler og metoder, men snarere i retning af en erkendelse af, at de særlige egenskaber, vi mener knytter sig til kunsten og dens praksisser, har en evne til at skabe forandring og bevægelse langt ud over kunstens eget domæne. Vi ser i den forbindelse en større åbenhed hos både udøvere og kulturinstitutioner for at udforske den *impact*, som kunst og kulturliv kan have på forskellige velfærdsområder. I nærværende temanummer er det forfatterens overbevisning, at kunsten *kan* utroligt meget, måske især når den ikke skal noget bestemt. Vi vil derfor både beskæftige os med instrumentel og intrinsisk værdiskabelse – de to kan være uadskilleligt sammenvævede.

I nærværende temanummer er det forfatterens overbevisning, at kunsten *kan* utroligt meget, måske især når den ikke skal noget bestemt. Vi vil derfor både beskæftige os med instrumentel og intrinsisk værdiskabelse – de to kan være uadskilleligt sammenvævede.

Når vi taler om samfundsmæssig værdiskabelse, læner vi os op ad kritiske økonomers vurdering af, at ’kulturel værdi’ ikke nødvendigvis kan udtrykkes i de samme måleenheder som ’økonomisk værdi’, og at det levede erfaringsperspektiv mistes, hvis vi forsøger at indfange værdiskabelsen inden for rammerne af neoklassisk økonomisk teori (Carwath og Brown, 2014: 8;

Throsby, 2001). Et eksempel på en alternativ tilgang er Bikubenfondens nye metodeguide til at dokumentere betydningen af museumsoplevelser, som blev udviklet i samarbejde med rådgivningsvirksomheden Seismonaut og inspireret af Centre for Cultural Value i England (Centre for Cultural Value, 2021; Seismonaut og Bikubenfonden, 2022a, 2022b). Ved et kvalitativt fokus på den individuelle oplevelse, muliggør denne tilgang indsigt i kunstens emotionelle, intellektuelle og sociale betydning. I en evaluering af BBC fra 2020 viser økonomien Mariana Mazzucato sammen med kolleger, at det også er andre aspekter af værdiskabelsen, foruden 'den individuelle oplevelse, vi mister ved en traditionel markedsøkonomisk tankegang (Mazzucato o.a., 2020). Ved at se anderledes på BBC som en toneangivende, dynamisk og innovativ "markeds-skaber" får vi blandt andet øje på, at den offentlige medieservice f.eks. også er med til at normalisere kvinders tilstedeværelse i sportsbegivenheder ved at vise kvindefodbold, og at platformen skaber talentudvikling i mediebranchen ved at udvise risikovillighed gennem indholdsproduktion fra det mere uerfarne vækstlag (Mazzucato o.a., 2020: 33, 36). BBC er altså langt mere end en statisk "markedsfikser", som udbyder gratis indhold, der informerer og underholder forbrugere.

I mødet mellem forskning og praksis

Med dette temanummer om værdiskabelse i kunst og kulturliv ønsker vi at bevæge os tættere på den betydning, der kan være vanskelig eller umulig at kvantificere, men som til gengæld kan kvalificeres. Vi har inviteret en bred vifte af kulturforskere, udøvere og andre praktikere til at bidrage med hver deres perspektiv på, hvordan vi skal tilgå og forstå værdiskabelse i kunst og kulturliv med fokus på den danske kontekst.

Vi åbner temanummeret med forskellige forskningsperspektiver på værdiskabelse i et samfundspolitisk og historisk perspektiv. Ved at sammenligne tre kulturpolitiske redegørelser fra 1969 til 2023 giver Anne-Marie Mai os indblik i, hvordan kunst og kulturliv engang blev tilskrevet værdi som "den kongelige krone på velfærdsstatens fremvækst" til i dag at være ét blandt mange politikområder, som værdisættes med fakta og tal men uden langsigtede visioner. Nanna Kann-Rasmussen tager da teten videre, idet hun udforsker hvordan offentlige forvaltningsparadigmer – fra klassisk bureaukrati over i New Public Management (NPM) og New Public Governance (NPG) – har formet den skiftende kulturpolitik i Danmark. Herefter bevæger vi os til den bredere befolkning med Helle Kannik Haastrups undersøgelse af celebrity-kultur som en referenceramme for kontinuerlige forhandlinger af kulturel værdi på de sociale medier. Fra nutidens offentlige samtale går vi videre til Moritz Schramm, som tager et teoretisk og historisk blik på forholdet mellem kunst, kultur og demokrati. Her udfoldes argumentet om, at kunstneriske erfaringer, som skaber en distance til det bestående, er afgørende for demokratiets iboende forandringsmulighed. Forandringsmuligheden er ligeledes central i den efterføl-

gende artikel af Frederik Tygstrup og Mikkel Bogh, som søger at indkredse den kunstneriske værdiskabelse ved hjælp af begrebet *gæstfrihed* og Olafur Eliassons kunstneriske intervention Green River. Billedkunstner Christian Vind knytter derefter an til anden del af temanummeret med collagerne fra serien Vægten af Ingenting. Gæstfrit inviterer han hverdagens små oversete genstande og deres aftryk ind i sine billeder og genforhandler deres værdi. Værkerne komponeres af slebne teglsten, fundne gulvpaneler eller et keramikfragment og dets skygge, der nu tilskrives en kunstnerisk værdi. Vi udfordres på, hvordan vi rutinemæssigt oplever både hverdagen og kunsten og inviteres til at sætte både synet og sindet lidt fri.

I anden del udfolder vi forskellige metodiske tilgange til at forstå og understøtte værdiskabelse i kunst og kulturliv. Kulturøkonom Trine Bille lægger ud med at se på potentialer og udfordringer knyttet til økonomiske værdisætningsmetoder så som *contingent valuation* metoden. Som forperson for fagforeningen KUFA stiller Signe Klejs sig herefter kritisk over for den økonomiske pris (eller mangel på samme), som der sættes på kunst i dag, og hun efterlyser generelt bedre rammebetingelser for udøvende kunstnere. Dina Feilberg inviterer os på besøg i Bikubens fondens strategier til at understøtte værdiskabelse gennem dialog og partnerskaber, mens Esben Danielsen fra Kulturens Analyseinstitut advokerer for en situations- og kontekstspecifik tilgang til at evaluere værdiskabelse. For musikprofessor Hølgger Schulze bliver det situationelle en nøgle til at forstå betydningen af de små lydlige oplevelser, som vores *soniske persona* møder på sin vej. Sidst men ikke mindst giver kura-tor-duoen HEIRLOOM os et indblik i deres arbejde for at skabe arkiver over de mere flygtige dele af vores kulturarv, og forfatter Rakel Haslund-Gjerrild reflekterer over sin egen vej til at forstå det værdifulde ved god skønlitteratur i sammenligning med den kristne kulturkanon, der var udstillet i glasvitrineskabet, hvor hun voksede op.

I tredje og sidste del af dette temanummer tager vi fat i spørgsmålet om, hvordan kunst og kulturliv kan bidrage til at løse nogle af de komplekse samfundsudfordringer, som vi står over for i dag. Martin Glaz Serup giver et indblik i recovery-indsatsen ReWritalize, hvor professionelle forfattere faciliterer skrivegrupper for psykiatribrugere, og dernæst beretter Martin Fernando Jacobsen om udviklingsrejsen i ngo'en Turning Tables, som skaber kreative udfoldelsesmuligheder blandt marginaliserede unge gennem musik- og filmproduktion i international skala. Anne Ring Petersen giver herefter sit mere teoretiske forskerperspektiv på, hvordan samtidskunst kan være med til at omfordele værdi og opmærksomhed i et postmigrantisk land som Danmark. Herefter skal vi ud i naturen; først med børnefamilierne i skoven, hvor Deep Forest Art Land inviterer til alternative og frigørende møder med kunsten; dernæst med Maj Horn til havet, hvor kultur og natur mødes i iscenesatte samtaler og klimaaktivisme. Og det bringer os afslutningsvis til Gry Worre Hallberg og Maja Ejrnæs, som udfolder, hvordan midlertidig indlevelse i per-

formancekunstneriske verdener kan frembringe oplevelser af forbundethed og handlekraft i en kriseramte samtid.

Vi håber, læserne hermed finder nye indsigter og inspiration til arbejdet med den kunstneriske og kulturelle værdiskabelse, som måske ikke fremgår direkte af statistikkerne, men hvis effekt kan mærkes og spores i store dele af samfundet.

Litteratur

- Carnwath, John D. og Alan S. Brown (2014), *Understanding the Value and Impacts of Cultural Experiences. A literature Review*. London: Arts Council England.
- Centre for Cultural Value (2021), *Evaluation Principles*, Leeds: Centre for Cultural Value.
- Crossick, Geoffrey og Patrycja Kaszynska (2016), "Understanding the value of arts & culture: the AHRC cultural value project (2016)", *Cultural Trends*, 25(4): 277-9.
- Kulturministeriets departement (2023), *Kulturpolitisk Redegørelse*, København: Kulturministeriets departement.
- Marker, Lasse og Søren Mikael Rasmussen (2019), *Museumslandskabet. Kulturpolitikens udvikling og museernes vilkår*, København: Realdania.
- Mazzucato, M., R. Conway, E.M. Mazzoli, E. Knoll og S. Albala (2020), *Creating and measuring dynamic public value at the BBC. UCL Institute for Innovation and Public Purpose, Policy Report, (IIPP 2020-19)*.
- Seismonaut og Bikubenfonden (2022a), *Scenekunstens betydning: metoderedskab*.
- Seismonaut og Bikubenfonden (2022b), *Billedkunstens betydning*.
- Throsby, David (2001), *Economics and Culture*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Tænketanken Mandag Morgen og Altingets kulturpolitiske netværk (2019), *Mellem ballet og biografer – kultur ifølge danskerne*.

Slutnoter

- 1 Ifølge Kulturministeriets kulturpolitiske redegørelse fra 2023 lå den samlede økonomiske produktion i de kulturelle erhverv i 2021 på 188 mia. kr. svarende til 4,2 pct. af den samlede danske produktion. Dette er blevet sammenlignet med produktionen i 'landbrug, skovbrug og fødevarer', som på samme tidspunkt lå på 87 mia. kr. svarende til 1,9 pct. af den samlede danske produktion.
- 2 Ifølge opgørelser fra 2012 og 2017 rangerer danskere som de største kulturforbrugere i Europa (Tænketanken Mandag Morgen og Altingets kulturpolitiske netværk, 2019).